folklor/edebiyat, cilt:17, sayı:66, 2011/2

GAZETE, KİTAP, TİYATRO KARŞISINDA İMAJINI KORUMAYA ÇALIŞAN SULTAN VE MAİYETİ: SULTAN II. ABDÜLHAMİD VE AHMET NERMİ

İbrahim Şirin*

Sultan II. Abdülhamid'in kitap merakı özellikle polisiye romanlara düşkünlüğü, vesveseli hali arasında bir bağ kurularak izah edilmeye çalışılmış onun kitap karşısındaki tavrı ile imajını koruma arasındaki ilişkiye dikkat çekilmemiştir. Biz daha önce karikatür karşısında sultanın hassas tavrını ele almış bu tavrın arkasında hasta adam olarak ilan edilen ve mirası paylaşılmaya çalışılan bir ülkenin sultanı olarak gerek içeride gerekse dışarıda güçlü bir ülke ve sultan imajı çizmeye çalıştığını belirtmiştik. Benzer bir durum gazete ve kitaplar için de söz konusudur. Yıldız arşivindeki en büyük koleksiyonlardan birinin The Times ve Demat'dan, Sırp ve Bulgar yayınlarına kadar 100'ü aşkın gazete kupüründen oluşması bir rastlantı değildir.Bu gazeteler, Hariciye Nezareti Dış Matbuat Müdürlüğü tarafından , Osmanlı Devleti'ne zararlı veya olumlu materyallerin saptanması için günlük olarak taranıyordu. Selim Deringil bu çabayı genel hasar denetimi ve imaj yönetimi olarak değerlendirir. İmajı düzeltme işinin sadece gazete ile sınırlı olmadığını tiyatro ve kitapları da kapsadığını; Sultan'ın ve maiyetinin hatta Sultan'ın muhaliflerinin Osmanlı Devleti'nin imajını düzelterek devletin ömrünü uzatmaya çalışmalarını irdeleyeceğiz.

* Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

İmajını Koruma Derdinde Bir Sultan: II. Abdülhamid

İngiliz başkanı Gladston'un Osmanlı sultanına yönelik tahkir edici sözleri ve yürüttüğü faaliyetler, II. Abdülhamid'i dünya kamuoyunda köşeye sıkıştırıyordu. Hele kendini ve ülkesini alaya alan karikatürler, Sultan'ın tesis etmeye çalıştığı imajı yıkma çabası Sultan'ı hiddetlendiriyordu. İçeride kendisine muhaliflerin aynı yolu izleyerek kendisini karikatürize etmeleri hiddetini artıyordu.(Şirin, 2009:95-119) Sultan'ın tebaası üzerindeki imajı da sarsılıyordu. Bu sarsıntıyı Zeki Mesud Alsan'ın " *Viyana önlerine kadar giden, Hind sularında bayraklarını dalgalandıran, Osmanlı Devletini, şimdi Türklerden başkası saymıyor, sevmiyordu. Yeryüzünün halifesi, karaların, denizlerin hakanı dedikleri padişahı, İsviçre gibi küçük bir memlekette çıkan bir gazete adeta tahkir ediyor ve cezasız kalıyordu. Mustafa'nın duyduğuna göre, Padişahı Türklerden de sevmeyenler ve hatta onu tahtından indirmek arzusunda bulunanlar varmış*" (Alsan,1999:164-165) şeklindeki çarpıcı ifadesinde buluruz.

Sultan, imajına yönelik hasarı gidermek için sefirleri ve tercümanları görevlendirdi. Sultanın sefirleri kendisi hakkında çıkan gazete yazılarını takip eden birer ajana dönüştü. II. Abdülhamid'in mabeyn başkatipliğini yapan Tahsin Paşa hatıralarında bu durumu şöyle dile getirir:

"*Her gün bunlardan gelen Avrupa gazetelerinin tarih ve numaralarını veya erbab-ı fesad denilen firarilerin ahval ve harekatını müteallik istihbaratı nuhtevi bulunuyordu .Bunlara baktıkça sefirlerimizin birer mümessil-i siyasi mi yoksa İstanbul zabıtasının memalik-i ecnebiyede birer ajan mı olduklarını tayinde insan mütehayyir kalırdı*" (Tahsin Paşa, 2008:79.)*

Yıldız arşivlerindeki en büyük koleksiyonlardan biri The Times ve Debat'dan Sıp ve Bulgar yayınlarına kadar değişik 100' ü aşkın gazete küpüründen oluşması Tahsin Paşa'nın yakınmasının ne denli yerinde olduğunu göstermektedir. Bu gazeteler, Hariciye Nezareti Dış matbuat müdürlüğü tarafından, Osmanlı Devleti'ne zararlı veya olumlu materyallerin saptanması için günlük taranıyordu. Selim Deringilin ifadesi ile "*Bab-ı Ali kamuoyunun önemini çok iyi biliyordu ve resmi olarak Osmanlı ve yabancı yazarları mali bakımdan destekleyerek veya düpedüz rüşvete başvurarak bu kamuoyunu etkilemeye çalıştı.*" (Deringil, 2002:143.) Bu beraberinde şantajı getirdi. Bazı gazeteciler Sultan'ın

* Osmanlı arşivindeki çok sayıda belge Tahsin Paşa'nın ifadesini doğrulamaktadır. Sefirler günlük gazeteleri takip edip İstanbul'a bildirmektedir.Bir kaç örnek verecek olursak BOA,HR.SYS, 38/20,1/6/1897,BOA, HR.SYS, 26/13, 18/7/1891; BOA,HRS,2758/32,02/8/1896, BOA,Y. PRK:TKM, 38/29,05/Ca/1314.

bu konudaki hassasiyetini paraya tahvil etme noktasında kullandı. Bu gazetecilerden biri şüphesiz Suriyeli Ahmet Faris Şidyak'ın oğlu Selim Faris'tir. Arapların kültürel ve siyasal bağımsızlığını ilk ileri süren Şidyak El-Cevaib gazetesini çıkardı. Şidyak ölünce gazeteyi oğlu devraldı ve adını Hürriyet olarak değiştirdi.Tıpkı babası gibi Arap bağımsızlığı için çalıştı. Hem İngilizlerle hem de Abdülhamid ile iyi geçindi. Gazetesini Sultan'a karşı bir silah olarak kullandı. Su imtiyazı elde etmeye çabaladı. Abdülhamid'in Londra sefareti üzerinden baskıları karşısında gazetesini kapatmak zorunda kaldı. Selim Faris'in gazetesinde yazılar neşreden Halil Halid, bu gazetede yazmamak koşulu ile Londra Sefaretinde görevlendirildi. Sonradan Halil Halid, Londra Sefareti Seniyesi Rezaili başlıklı broşüründe Selim Faris ve şehbender Emin'in gazete yayınları ile nasıl Sultan'dan su imtiyazı kopardıklarını anlatır. (Şirin-Kılıç, 2006:399)

Sultan'ın sefirlerinin uğraşması gereken başka sorun tiyatro idi. Avrupa kumpanyalarında Osmanlı ülkesi ve sultanını küçük düşüren oyun sayısı oldukça fazla idi. Daha II. Abdülhamid tahta çıkmadan Avrupa'da bulanan Osmanlı aydın ve bürokratları tiyatroda Osmanlı ülkesine yönelik karalama kampanyasına dikkat çekmişlerdi.

1863'de Avrupa'da bulunan Hayrullah Efendi tiyatro üzerinden hegemonik Avrupalı öznenin nasıl inşa edildiğine işaret ederken aynı zamanda bu inşada Batı dışı toplumların başta Osmanlı Devleti ve insanın küçük düşürülmesine değinir. Hayrullah Efendi, Chatelet tiyatrosunda Rothomago isimli oyunu kendi ifadesiyle "*Türkistan'a dair ta'rizat olduğundan*" birkaç kez seyreder ve tercümesini Yolculuk Kitabı'na koyar. Viyana'da gittiği Seyahat-i Alem oyununu da benzer gerekçelerle kitabında anlatmaktan kendini alamaz. Özellikle Viyana'da seyrettiği oyun, hegemonik Avrupalı öznenin tiyatro üzerinden kuruluşu açısından dikkate değerdir. Avrupa insanı, kültürel kodlarını tiyatrodan edinir. Hayrullah Efendi'nin seyrettiği oyun, Avrupalı öznenin öteki üzerinden kendisini nasıl kurduğuna dair önemli bilgiler verir. Oyunda; Avrupa'dan sıkılan ve dünya seyahatine çıkan insanların durumu, konu edilir. Her gittikleri yerden dünyada yaşanacak tek yerin kendi vatanları oldukları anlayışı, ile ayrılırlar. Gittikleri ülkenin adetlerini küçümsemek, onları hor görmek, hatta insan olarak görmemek oyunun ana temasıdır. *"Her şeyleri mevcut ve muntazam ve sanayi ve fununu mükemmel havası mutedil vatanımızı niçin terk ettik, aman bir gün evvel vatanımıza gidelim deyip oyunun sonunda Avrupa'ya dönerler"* (Hayrullah Efendi,66)*** Avrupa karşısına çıkan tüm

* Seyahat-i Alem oyunu, Paul Bowles'in 1949 yılında yazdığı Esirgeyen Gökyüzü isimli romanı ile şaşırtıcı bir şekilde benzerlikler taşır. Paul Bowles'in öyküsünü 1989'da Bertolucci (Çölde Çay) beyaz perdeye aktardı. Bowles, öyküde Batı kültürünün dışında herhangi bir yerin değerinin olmadığını işler. Debdrah Root, "Çölde Talihsiz Serüvenler: Sömürgeci Kabus Olarak Esirgeyen Gökyüzü" Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark, Derleyen,

toplumlar, basitçe ilkel, barbar Avrupalılar ise ileri, medenidir. Avrupalı modern özne, bu ilerleme söylemi sayesinde hükümran özne olarak dünyanın merkezine kendisini koyar. Coğrafi bir öteki olarak Doğu'nun kurgulanması, Avrupalı hegemonik öznenin dünya üzerinden egemenlik kurma etiğinin bir parçasıdır. İktidar/bilginin çıkarları doğrultusunda Avrupa dışı toplumların denetimi, temsili ve yönetimini ilgilendiren oryantalist söylemde, Avrupa dışı toplumlar miskin kadınsı bir bedendir (Stauth, Turner, 1997:131) Bu bedene karşı hegemonik özne; aktif, canlı, erkeksi bir bedendir. Dünyanın sömürgeleştirilmesi; yalnızca Avrupa'nın coğrafi sömürgeleştirmesi değil aynı zamanda bedenin kültür tarafından sömürgeleştirilmesi ve zihnin ya da bilincin akıl ile bilim tarafından sömürgeleştirmesini de içerir.

Hayrullah Efendi'nin seyrettiği oyun eurocentirizmin tiyatro üzerinden nasıl üretildiği göstermesi yanında, Avrupalı olmayan bir insanın tepkisi ile de dikkat çekicidir. Ötekinin yoksullaştırılması ile oluşturulan hegemonik özne karşısında, öteki olarak Osmanlılar, kendi hegemonik (Kanuni Dönemi) dönemlerini hatırlatıcı, öne çıkarıcı bir söylem geliştirdiler. Namık Kemal'in tarih eserleriyle yapmak istediği Avrupalı hükümran özneye karşıt geliştirilmiş öznedir. Kemal, tiyatro aracılığı ile (Vatan Yahut Silistre) vatanı savunacak kahraman tipi yaratmak ister. Avrupa merkezcilik karşısına, Osmanlı merkezciliğini öne çıkarır. Kemal örneğinde olduğu gibi Osmanlı aydını sömürgeci bilince ve episteme karşıt argümanlarla savunma güdüsü geliştirdi.

II. Abdülhamid döneminin ünlü devlet adamı Ahmed Vefik, Paris tiyatrolarında İslâm peygamberi ile ilgili bir piyesin sahneleneceğini işitince Hariciye Nezareti'ne başvurup oyunun yasaklanmasını ister. Nezaret, Paşa'nın bu isteğine olumlu cevap vermez. Paşa, oyun gecesi perde açıldığı sırada sahnenin ortasında görülür ve oyunun oynanmasına engel olur. Paşa'nın görevden alınıp geri çağrılmasına bu çıkışının sebep olduğu rivayet edilir. (İnal, 1982:658-659) Gerek Hayrullah gerek Namık Kemal gerekse Ahmed Vefik gibi Osmanlı aydınları, Avrupa'nın kendi dünyası dışındaki dünyaya karşı tahripkar ve tehdit edici tavrının fazlasıyla farkında olarak Osmanlı imajını tamir etmeye çabalarlar. Sultan'ın muhaliflerinden Halil Hâlid Efendi Sultan ve maiyeti gibi ülkenin imajını düzeltmek için kaleme sarılır. Gladston'un memleketi İngiltere'de Osmanlı ülkesi hakkındaki yanlış bilgileri 1903'te İngilizce kaleme aldığı "Bir Türkün Günlüğü" kitabının önsözünde: "Hiçbir Batılı güç Osmanlı Devleti'nin sorunlarında İngiltere kadar büyük rol oynamamasına rağmen, Türkiye hiç bir Batılı ülkede İngiltere'de olduğu kadar

Fuat Keyman, Mahmut Mutman, İst, 1999, s. 161-162. Her iki metinde, oryantalizmin metin üzerinden kuruluşunu gözlemlemek mümkündür. Oryantalizm, Avrupalı-Batılı hegemonik öznenin kuruluşunda önemli bir etkendir.

yanlış tanınmamıştır.” sözleriyle ifade etmektedir. Kitap İngiliz kamuoyunda Türklerle ilgili yanlışları düzeltmek amacıyla kaleme alınmış ve İngiliz basınında ciddi yankılar uyandırmıştır. (Öztürk,2005:144) Halil Halid, kitap yazmakla yetinmez gazetede Gladston’a açık mektup yayınlar. Onun Osmanlı ülkesi ve insanına önyargılı bakışını şiddetle eleştirir.

Sultan’ın tercümanları Sultan’ın imajını korumakla görevli sefirler kadar zor bir görev yürütüyorlardı. Onların görevi; Osmanlı aleyhine yazılmış kitapları tespit etmek ve bunların ülkeye girmesini engellemekti. Saraya bağlı Mabeyni Hümayun unvanı ile görev yapıyorlardı. Bunlar arasında Sadrazam Hakkı Paşa, rüsumat müdürü Sırrı bey, Hariciye tercüme kalemi müdürü Nişan ve Safer, Rıza, Corci, Hakkı, Veli, Memduh, Baguci, Mehmet İzzet, Hikmet, Herman, Manuk Gümüşçiyan, Mehmet Şakir, Mehmet Sadık, Hüseyin Kazım, Adil Aram, Mehmet Emin (Birinci, 2006: 73-77) ve Ahmet Nermi’dir. Biz özellikle Ahmet Nermi üzerinde duracağız. Zira Polisiye roman tutkusunu elli yıllık bir araştırmayla eserleştiren Erol Üyepazar Ahmet Nermi’nin ismini Ahmet Necmi olarak yazmıştır.(Üyepazarcı, 2008:525)* İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nde seyahatnameler üzerinde çalışırken sıklıkla Ahmet Nermi’nin ismine rastladık. Osmanlı Arşivinde Ahmet Nermi’ye ait sicilden kendisinin Abdülhamid’in tercümanlarından biri olduğu ve sultana okunan kitapların pek çoğunu kendisinin çevirdiği yaptığımız çalışma sonucunda ortaya çıktı. Aşağıda listede göstereceğimiz gibi pek çok sayıda seyahat ve polisiye romanı çevirmiştir. Üyepazarcı, Sultan’ın neden polisiye roman okuduğuna dair doyurucu bilgiler vermektedir. Bunun yanında neden seyahat kitabı okuduğu üzerinde durmamıştır.

Sultan’ın tercüme ettirdiği kitaplar incelendiğinde sayısal olarak seyahatnameler ve sonra polisiye romanlarının çokluğu dikkat çeker. Üyepazarcı sanılanın aksine vesveseli sultanın cinayet romanlarıyla vesvesesini artırmadığını, bu romanları yoğun siyasi gündemden kaçıp sığınmak için okutturduğunu belirtir. Dönemin canlı tanığı Tahsin Paşa sultanın kitap merakına şöyle değinir.

“Abdülhamid’in en çok okuduğu ve daha doğrusu okutmak suretiyle dinlediği kitaplar zabıta romanları, cinayet hikayeler ve seyahatler idi .Bu tercümeler sultanın yatak odasında ve paravana arkasında roman okumağa memur olan zevata tevdi

* Üyepazarı Ahmet Nermi’nin ismini yanlışlıkla Nemci yazmış olmalı. Onun gibi titiz bir araştırmacının Ahmet Nermi’nin ismini yanlış okuması olası görünmüyor. Kataloglarda Ahmet Nermi diye geçtiğini görmüş olmalı. Osmanlı Arşivi’nde çalışmalarında Ahmet Nermi’nin sicil kaydını rastlamış olsaydı zaten bizim yazımıza gerek kalmayacaktı. Bu yazı bir anlamda bu boşluğu doldurmayı bir tercümanın hayatını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

olunurdu. Hünkar yatağa girdikten sonra bu roman okuyacak zevat ki evvelleri gidiş Müdürü Mahmut Efendi idi ve ondan sonra bu vazife esvapçıbaşı İsmet Bey'e ve Mabeyinci Emin Bey'e intikal etmiştir. Paravanın arkasına oturur. Hünkarın uykusu gelinceye kadar roman okur, nihayet hünkar kafi deyince dışarı çıkar yatak odasının kapısı içerden kapanırdı". (Tahsin Paşa, 2008:46-47

Sultan, polisiye romanlarıyla kendini dinlendirdiği gibi tiyatro izleyerek de dinlenirdi. Sultan en çok son moda romanları sever; o sırada Fransa'da yok satan Xavier de Montepin, Fortune de Boisgobey yanında polisiye romanlara bayılır. Maurce Leblanc, Gaston Leroux ve Conan Doyle'nin son çıkan kitaplarını getirtip okuturdu. (Georgeon,2006:162) Sherlok Holmes'in yazarı Doyle'yi İstanbul'a davet etti. Ancak aldığı bir jurnalden dolayı kendisi ile görüşmeyip yüksek bir nişanla ödüllendirdi. (Üyepazarcı, 2008:77) Abdülhamid, Batı müziği dinlemeyi tercih eder. En sevdiği besteci Verdi'dir. Sinematografla hemen ilgilenir, Lumiere kardeşlerin icadından bir yıl sonra bu aleti Yıldız Sarayı'na getirir.

Sultan seyahatnamelerle sadece dinlenmek için ilgilenmiyordu. Osmanlı ülkesi ve sultanını tahkir içeren metinlerin başında seyahatnameler geliyordu. Sultan'ın tercümanları dünyada çıkan seyahat kitaplarını yakından takip ediyor, hakaret içerenleri tespit ediyorlardı. Hakaret içeren seyahat kitaplarının ülkeye girmemesi hususunda Osmanlı arşivinde pek çok belge bulunmaktadır.*

Küçük Düşürücü Hasta Adam İmajından Modern Müslüman Devletin İmajına

Sultan ve maiyeti Avrupa kamuoyunda oluşan kötü Osmanlı imajına karşı ne yaptılar? İmajı oluşturan, besleyen gazete, tiyatro ve kitapların ülkeye girmesinin yasaklanması yolunda faaliyetler yürütülürken, yıkılmakta olan Osmanlı imajına karşı yeni bir imaj oluşturma işine girişildi. Abdülhamid 1890'lardan itibaren bambaşka bir alanda da daha atak bir politika izlemeye başladı. İngiltere'de Gladstone ve libarellerin yürüttüğü Türk karşıtı kampanyaya karşı, hem içte hem de dışta kendisi ve rejimi hakkında kamuoyunda olumlu bir imaj yaratmaya çabaladı. Batı kamuoyunda "barbar bir halk, fanatik bir din, bir ortaçağ imparatorluğu ve hepsinin de başında gayri meşru bir müstebit. 1880'lerin

* Kontantinapol isimli İngilizce Seyahatin ülkeye girişinin yasaklanması BOA.MF.MKT, Dosya 644, Gömlek No.30, 10/R/ 1320, Berlin Akademisi üyesi Max Van Oppenheirmen yazdığı seyahatin yasaklanması, BOA.MF.MKT, Dosya,612, Gömlek No:20, 26/ Za/ 1319, Paris'ten Kudüs'e kadar isimli seyatnamenin yasaklanması, BOA.MF.MKT, Dosya No,182, Gömlek No:120, 21/Ra/1311, Fransızca Adriyatik Denizi'nin Orta Tarafıyla Balkanlarda Seyahat adlı seyahatnamenin yurda girmemesi BOA, ZB,Dosya No: 78, Gömlek No:84, 05/Tn/1317. Zeki Mesud Alsan Hatıraları'nda yasak yayınların nasıl takip edildiğini kendi tecrübeleri ile anlatır. Sultan'ın İstanbul dışında tebaası üzerinde ne denli denetim kurduğunu göstermesi açısından anlattıkları önemlidir. Alsan, a g e, s.224-225.

sonuna doğru Abdülhamid ve imparatorluğun imajı kabaca budur." Georgeon, 2006:318 Abdülhamid bu imajı tersine çevirmek için dünya sergilerine Osmanlı Devleti'nin katılmasını sağladı. 1893 Chicago Sergisine katılarak Osmanlı'yı modern ve uygar bir ülke olarak tanıtmayı amaçladı. Sergilere katılmakla yetinmez yeni yaptırdığı okul ve yolları, binaların fotoğraflarını çektirip ABD Kongre ve British Museum'a gönderdi.* Modern bir Osmanlı görüntüsüyle yaratılmaya çalışılan hasta, despot Osmanlı imajını yıkmak ister. Kamuoyunu etkileyecek gazete ve gazetecileri mali olarak desteklemekten kaçınmaz. Ülkenin imajını yurtdışında düzeltmek için yazar ve sanatçılardan destek alır. Ahmet Mithat Efendi'yi 1889'da Stockholm'da toplanan Doğu Bilimciler Konferansı'na Osmanlı ilim dünyasını temsil etmek üzere gönderir. (BOA,MF.MKT,Dosya No:108, Gömlek No:53, 19/Ş/1306)Ahmet Mithat "Avrupa'da Bir Cevelan" isimli bir seyahat kitabı ile Avrupa izlenimlerini kaleme aldı. Tıpkı fotoğraflar gibi Avrupa'da Bir Cevelan'da Londra ve Amerika kütüphanelerine gönderildi. (BOA, Y:A.HUS, Dosya NO:263,Gömlek No:2, 01/M/1310). Sultan ve maiyeti bütün bu faaliyetleri ile hem modern hem de Müslüman bir imparatorluk imajı oluşturmaya ve imparatorluğun ömrünü uzatmaya çabaladılar.

Sultan'ın Tercümanlarından Ahmet Nermi

Ahmet Nermi Rusya'dan göç eden ulemadan Nureddin Efendi'nin Oğludur. Hicri 1277 Miladi 1860 tarihinde Kazan'da doğdu ve burada ilk öğrenime başladı. Ailenin İstanbul'a göç etmesiyle eğitimine Mekteb-i Mülkiye'de devam etti. 16 Kasım 1885 tarihinde Mülkiye'den mezun oldu. Bir yıl sonra 26 yaşında bin beş yüz kuruş maaşla Harbiye'ye Rusça muallimi olarak atandı. 13 Aralık 1886 tarihinde Ceyb-i Hümayun Hazret-i Mülükane Mütercimliği görevine getirildi. Sırasıyla Ocak 1887 rütbe-i sani, Şubat 1887 de rütbe-i salis , 4 Ekim 1892 rütbe-i saniye-i sınıfı sanisi, 6 Nisan 1893 rütbe-i saniye sınıfı dördüncü rütbe nişanı Zişan Mecidi ve Nişanı Ali Osmani rütbesine getirildi. (BOA,İ.TAL,Dosya No:17, ,Gömlek No: 1310/N-026,19/N/1310) Sultanın II. Abdülhamid'in halline binaen 18 Temmuz 1909 tarihinde açığa alındı. Hal tercümesinden anlaşıldığı kadarıyla Rusça ve Fransızcayı tercüme edecek düzeyde iyi bildiği ve Sultan'a okunacak kitapları tercüme ettiği anlaşılmaktadır. (BOA,DH:SAİDd,

* Yıldız Fotoğrafları arşivinde 18.000 üzerinde fotoğraf bulunmaktadır. Sultan bu fotoğraflar aracılığı ile ülkede nelerin olup bittiğini takip eder. Fotoğraflar üzerinden bir nevi tebdili kıyafet ülkeyi dolaşır. Bunlardan 1200 kadarını ABD ve Londra kütüphanelerine gönderdi. Özellikle eğitim alanında yaptığı faaliyetlerle modern bir ülke imajı oluşturmak niyetindeydi. Arşivdeki 576 fotoğraf Sultan II. Abdülhamid'in Arşivi İstanbul Fotoğrafları başlığıyla İstanbul Belediyesince 2010 tarihinde kitaplaştırıldı.

Dosya NO:47, Gömlek No:249)

Ahmet Nermi'nin Çevirileri:

Seyahatnameler:

Jirar, Malşafalar ile Havanibler Memleketi,
Saksimof, Rusya4nın aksayı şarkıdan,
Salfari, Avustralya Seyahati,
Salfari , Acaibat Alemi,
Stenav , Çad Gölü adalarında seyahat,
Sinareski , Aksayı Şarka Seyahat,
Sibar , Ternöv Seyahati,
Sinitsin , Bahriebyazda Bir Seyahat
Şivmekün, Birmanya Seyahati
Edmon Şodvan, Dahome'de üç Sene Esaret
Şili'den Peruya Seyahat
Garjimaylo , Çin'in Garbında Neler Var?
Garjimaylo , Gobi Çölü'nde 19 Gün Seyahat
Garjimaylo, Mançuri Seyahati
Jül Guros, Aşantiyada seyahat
Jül Guros, Afrika Müslümanları İçinde
Jül Guros , Kuzey Kutbuna İlk Seyahat
Gladon , Japonya'dan Kamçatka'ya Seyahat
Avzun , Tibet Seyahati
Edvar Fura, Oporto Seyahati
Furo , Furonun Sahrayıkebir Seyahati
Dö Fukold, Fas'ın Şimalinden Cenubuna
Foder , Bangi Seyahati
Federb, Mandig zencileri İçinde
Katriks , Güyan Bonisleri içinde
Lüi Kata, 2000 km. lik Bir Seyahat
Kanton'dan Yunana Seyahat
Krevo , Üç Güyan Seyahati
Krevo, Amazon Nehri Boyunda,
Kutbu Cenubi Merkezi Miknatisiyetinin Tayin ve Keşfi
Kutubların Esrarı

Klermon , Hayti Adası Seyahati
Klen , Polinezya Vahşileri İçinde
Hanri Kodro , Güyan Merkezi Seyahatnamesi
Hanri Kodro, Hattıistiva Altında Bir Kış
Hanri Kodro, Güyan Vahşileri İçinde
Korkunç Yerler (kutuplarda tarz-ı maişet)
John Kornelmon, Mekke'ye Seyahatim
Korviçevski , Sibirya Tarikiyle Pekin'e
Kollas , Brahmaputra Nehri Boyunca Seyahat
Kovaş, Seylan Seyahatnamesi
Keretin , Havayi Adası Seyahati
Kübada Müddet-i Medide Seyahat
Kerar , Tibet Seyahanamesi,
Pol Labbe, Türkistan'dan Moğolistan'a Seyahat
Dölabordone, Birmanya'da Seyahat
Dölabordone , Siyam Seyahati
Jül Lagaro, Seleb Adaları Seyahati
Lahard , Sahalin Adası Seyahati
Lahard, Komandor Adalarında seyahat
Kont Dö Loskod, Çin'in Bir Eyaletinde
Kont Dö Loskod, Mançuri Seyahati
Lögran , Afrika'da ilk Seyyahlar
Lögran , Zambezi'den Zengibar'a
Lögran , Senegambiya Seyahati
Yundal, Alaska Seyahatnamesi
Löklark , Grileyin İspiçberg Seyahati,
Jorjleyk, Filandiya Seyahati
Pavl Lindao, Meksika'da Bir Seyahat
Marten , Lena Nehri'nden Japonya Denizine Seyahat
Marzay , Aksa'yı Şarkta Bir Sene
Marşan , Atlantik'ten Bahriahmere
Mayol , Tonkin Korsanları,
Piyer Mayel, Çin Eşkıyaları İçinde
P. Malin , On Yedi Gün Denizde
Müran , İran seyahati

Müran , Tunus'dan Bahri Muhit Atlasiye
Mürans , On altı Ay Seyahat
Murgan , Acib Seyahatler
Moris Müzi, Fedai bir Seyyah,
Muşık , Sent Espri Adasında İnci Saydı
Montoy , Montoyun Afrika Seyahati
Andre , Mevil ,Turan'dan Saygona Seyahat
Miçon , Afrika Ortasında Yirmi Yıl
Mester , Kongodan Bagirmi Tarikiyle Nijere
Miralay Bornbay'ın Seyahatleri
Nosilfo , Nuvel Zambel Seyahatnamesi
Nansen , Grönland Seyahatnamesi
Nansen , Nansen'in İspiçberg Seyahati
Nordenşlid , Dr. Şarkonun Kuzey Kutbu Seyahati
Nordenşlid , Kuzey Kutbu Civarında Bir Kış
Nordenşlid , Nordenşlidin Kuzey Kutbundan Avdeti
Nokum , Petersburg ve Moskova seyahati
Niyoko, İngiliz Kongosunda Seyahat
Niyoko , Belçika Kongosu'nda Seyahat
Hanri Niele , Nijer Nehri Boyunda
Vendrih , Avustralya'da Son Seyahatim
Vuatüre, Basam Seyahati,
Wolfrom, Panama Seyahati
Volfel , Afrika'da Kavali Niamniamları
Vinyedokton, Koyor Seyahati
Hazar , Tunus Seyahati,
Hale , Kamboç Seyahati
Hayti Adası Seyahati,
Svenhedin , Asya'yı Vusta Seyahati
Hüber ,Şarl, Tibet'ten Asya'yı Vustaya
Hegel, Mr. Çenjerin Denizler Üzerinde Seyahati
Yeliseyef , Afrika'da Hararda Bir Seyahati
Yeliseyef , Kutub Denizlerinde Bir Seyahat,
Burje Pol, Şimali Amerika'da Bir Seyahat
Burg Vikond dö, Nianza Gölü Etrafında

Borneo Seyahati
Borisof, Kutbuşimali Güzergahında Son Keşfiyat
Boslar, Kazemans Seyahati
Bosenar, Arslanlar Memleketinde Seyahat
Bosenar, Bir Avrupalı Kızın Habeşistan'a Seyahati
Bosenar, Fransa Kutub Seyahatları,
Bosenar, Bosenar'ın Kutbu Şimaliye Seyahati
Bosenar, Şimali Amerika Seyahati
Bosenar, Bir Seyyahın Hatıraları
Bosenar, Mozambik'den Delagva Körfezine
Bağdanoviç, Kafiristan Seyahatnamesi
Bolyo, Amerika'da Memleketi Seyyah Bertan'ın Son Seyahati
Bov Rişar, Venezüelle'dan Peru'ya Seyahat
Boverdön, Dahome Seyahat
Boverno, 1904 Seyahatları
Boveş, Avustralya Adalarında Bir Seyahat
Bode, Jerve, Buryatlar Memleketinde Seyahat
Ber, Emil, İstanbul Seyahati
Beyar, Meksika Seyahati
Beyaz Ayılar Adasında Seyahat
Benijer , Afrika'da Kongo Memleketi Seyahati
Benijer, Belçika Kongosunda
Benijer, Seyahat Keşifleri
Benijer, Golf dö Gine Seyahati
Biorn , Seyyah Andre'ye Dair Taharriyat
Pastohof, Kazbek ve Elbruz Tepelerine Seyahat
Payol, Rovmund, Küçük Buhara Seyahati
Paye , Baron dö, Şimal Akvamı İçinde
Perjevalski, Keşmir'den Kaşgar'a Seyahati
Pelç, İki Kıta Sahillerinde Seyahat
Pilgrem, Vapokomoz Zencileri İçinde
Trefl, La Siberi Oriyantal Seyahati
Alfons Trevye, Altı Ay Açık Denizde
Teryober, Ekvator Seyahati
Teryober, Teryobe'nin Afrika'yı Devri

Teryober, Devri Afrika
Dö Matosyol, Asya ve Okyanusya Seyahati
Terye ,Uganda'da Seyahat
Terye, Cemahiri Müttefika Seyahati
Terye, Garbi Afrika'da iki Fransız Seyyahının Meşhudatı
Teverye, Florida'dan Alaska'ya Seyahat
Arman Döbaji, Annam Seyahatnamesi
Arman Döbaji, Mercan Denizinde Seyahat
Döbuva, Fas Seyahati
Döbuva, Fastan Tavata
Döbuva , Afrika-yı Garbi Seyahati
Döbuva, Koşinşin Seyahati
Dö Bone, Sibirya'dan Sahali'ne
Dö Rüyel, Konakri'den Lobiye Seyahat
Dö fon Viyey, Klondık Seyahati
Dok Düzesin Afrika Seyahati
Düke , Rober, Afrika Kabaili İçinde
Kamil Dülo, Tancandan Mezadire Seyahat
Dö Matosyo, Hindiçini Seyahati Hatıraları
Dünyol, Hattıistivadan Şimal Afrika'ya
Dö Vayli, Andaman Adalarında Seyahat
Jan Debu, Nijer Vadisinde Seyahat
Deki, Kongo'dan Zengibar'a
Reji Delbof , Afrika İçinde Bir Facia
Demay, Sosyete Adalarında Seyahat
Demay , Şua Seyahati
Jan, Dibo, Zengibar'dan Singapura Seyahat
Dibovski, Ubangiden Çad Gölüne
Diyekel, Afrika'nın Şarkından Şimaline
Şarl Rabo, Japonya'da Seyahat
Rudolf Gölü Etrafında
Roson, Arzunnar Seyahati
Reynburg, Kan Adası Seyahati
Meşavye Rikar, Cavada On Ay
Japonya Paytahtına Seyahat

Japonya Seyahat Sergüzeştleri
Raul Jüli, Seyahatler, Keşifler
Jüliyen ,S., Amerika'da 2000 Fersahlık Seyahat
Jüliyen, Elkifre Vahasından Afrika İçlerine
Jerlah, Belçika Vapuru'nun Kutbu Cenubiye Seyahati

Roman Çevirileri
A.Jenevre, İhtimal Haricinde Bir Vakıa
Adolf Sterkafus, Bir Baronun Cinayeti
Aleks, Bovye, Asılmış Bir Adam Gölgesi
Alen Branet, Hafiye Montegu
Alexsandrof, Medoza
Amar Kostov, Sisli Gece Cinayetleri
Andre Waldes, Demirhane Müdürünün İntikamı
Bevosyer, Facialı Sergüzeşt
Bosenar, Bir Avrupalı Kızın Habeşistan Seyahati
Bulce, Val Martin Faciası
Carolin, Bir Caninin İtirafı
Daniel Lesuer, Muhlik Sır
De Buya Goya Fortune, Casus
Delkur, Bir Adliye Memurunun Evrakı Hafiyesi
Edgard Poe, Morg Sokağı Cinayeti
Genitse, Esrarlı Cinayetler
George Lofur, Bir Casusun Hatıraları
George Mase, Zahiri Caniler
Goron, 53 Numarada Tren Cinayeti
Hamor, İz Bırakan Caniler
Henri Bishop , Asayiş-i Memurede Bishob'un Hatıraları
Honere de Balzac, Maratom Donlu Cinayet
Jen Shenpanya, Fransa Cinayet-i Siyasi
Kersteker, Misis Korsanları
Keylo, Muhtelif caniler
Ledan Help, Hafiye Sanderin Hatıratı
Lesuer Daniel, Bir Asilzade Cinayeti
Loran Emile, 1889 ve 1890 Seneleri Cinayetleri

Moris Leplan, Cani Arsen Lüpen'in Bir Sergüzeşti
Movinony, Eski ve Yeni Cinayetler
Nazarof, Meşe Ağacında bir Ceset (Rusça'dan)
Ojen Shaven, Mükafat
P. A. Benitse, Yüksek Evin Esrarı
Philip Riklam, Hafiye Bulutun Hatıraları
Ponomarof, Don Koslelta'nın Cinayetleri (Rusça'dan)
Ponomarof, Rus Lukoku (Rusça'dan)
_____, Son Bahar Cinayeti (Rusça'dan)
_____, Kanlı Bela (Rusça'dan)
Reinburg, Kan Adası Seyahati
Sir Artur Conan Doyle , Cani Ahbabım
_____, Hileli Cinayetler
_____, Paris Cinayetleri
_____, Polonya Cinayeti
_____, Eğri Baş Parmak
_____, İmkan Haricinde Bir Cinayet
_____, Dehşetli Sandık
_____, Morg Sokağında Çifte Cinayet
_____, Morg Tabibi Sokker'in Cinai Hatıraları
_____,Axille Pen Cinayetinin Mahkemesi
_____, Bir Cinayet-i Hafiye
_____,Bir Hafiyenin Sırrı
_____,Canilerin Sergüzeştleri
_____,Esrarlı Ölümler
_____,Hasta Kiracı
_____, Meşum Akibet
_____, Sakat Adam
_____, Sarı Çehre
_____, Üç Dar'ul Funün Şakirdi
_____,Dinamit Cinayetleri
_____,İkinci Leke
_____,Sharlokholmes'in Bir yankesici Şirketini Yakalaması
_____, Kibar Beyler
_____, Sharlokholmes'in Hatıraları

_____, Sharlokholmes'in Hatıralarından Dört Alemeti
_____, Sharlokholmes'in Sergüzeşti
_____,Maişet Cinaetleri
_____, Çiftlik Cinayetleri
_____,Cinayet Cüzdanı
_____,Cinayet Defteri
_____,Cinayet Keşifleri
_____,Cinayet Sırları
_____,Cinayet ve Polis
_____,Cinayet ve Takibat
_____,Cinayetlerin Sonu
_____, Cinayetten Beraat
_____, Çalınmış Bir Ceset
_____, Cesur Cani
_____, Fransa'da Son Cinayetler
_____, Cinayet Aleminde
_____, Cinayet İtirafları
_____, Cinayet Odası
Sokolof, Kanlı Balkon (Rusça'dan)
_____, Müthiş Esrar (Rusça'dan)
_____, Çıkmaz Sokak Cinayeti (Rusça'dan)
Tutçef, Nihilist Caniler
Vandel, Kanlı Cinayetler
Huriçev Sokolnikol, İntikam ve Altın (Rusça'dan)
Krilof, Hikayeler (Rusça'dan)
Nazarof, Koca Meşe Esrarı (Rusça'dan)

SONUÇ

Dış dünyanın Osmanlı ülkesi ve sultanına yönelik küçük düşürücü sıfatlarla anlatılması ve karikatürize edilmesi Sultan'ın baş etmek zorunda kaldığı en önemli sorundur. İngilizlerin Osmanlı'ya yönelik siyaseti kökten değişmiş, Osmanlı'nın varlığının devam etmesi, İngiliz çıkarlarına dokunmaya başlamış, hasta adam imajı Avrupa kamuoyunda yaygın bir kanaate dönüşmüştür. Sultan ve maiyeti Osmanlı imajını düzeltmek için gayret sarf etmişlerdir. Osmanlı ülkesi ve sultanı hakkında tahkir içeren gazete özellikle karikatür ve seyahat kitaplarının ülkeye girmesini engellemeye

çalıştılar. Sultanın tercümanları sultanın imajı kurtarma çabasında en çok yanında yer alan adamlarıdır. Bunlardan en önde geleni ise Ahmet Nermi Efendi'dir. Gerek Sultan gerekse Osmanlı aydınları Avrupa'nın sömürgeci arzularını gemlemeye çabalarken bir taraftan da Osmanlı tebaasının bilincinin de sömürülmemesi için çabaladılar. Oryantalist bilginin sömürgeci arzuyla paralelliğinin fazlasıyla farkındaydılar. İmajı tamir etme çabası, oryantalizmle mücadelenin bir biçimi olarak da cereyan etmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeri

BOA.MF.MKT, Dosya 644, Gömlek No.30, 10/R/ 1320,
BOA.MF.MKT, Dosya,612, Gömlek No:20, 26/ Za/ 1319,
BOA.MF.MKT,Dosya No,182, Gömlek No:120, 21/Ra/1311,
BOA, ZB,Dosya No: 78, Gömlek No:84, 05/Tn/1317
BOA,MF.MKT,Dosya No:108, Gömlek No:53, 19/Ş/1306.
BOA, Y:A.HUS, Dosya NO:263,Gömlek No:2, 01/M/1310
BOA,İ.TAL,Dosya No:17, ,Gömlek No: 1310/N-026,19/N/1310
BOA,DH:SAİDd, Dosya NO:47, Gömlek No:249
BOA,HR.SYS, 38/20,1/6/1897,BOA, HR.SYS, 26/13, 18/7/1891; BOA,HRS,2758/32,02/8/1896, BOA,Y.PRK:TKM, 38/29,05/Ca/1314.

Diğer kaynaklar

Alsan, Zeki Mesud; (1999) Mustafa'nın Romanı Memleket Çocuğu, Ankara.
Birinci, Ali;(2006) "*Asya-yı Vusta Seyyahı Kurena Mehmet Emin Beyin Hikayesi*" Türk Yurdu, C26 S.223, s.73-77
Georgeon, François;(2006) Sultan Abdülhamid, çev. Ali Berktay, İstanbul
Hayrullah Efendi; Yolculuk Kitabı (D.T.C.F Kütüphanesi Yazma)
İnal, İbnülemin Mahmut Kemal;(1982) Son Sadrazamlar, İstanbul, C. II.
Öztürk, Kurtuluş; (2005) Cambridge'de Bir Türk Eğitimci Halil Halid Bey 1869-1931, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
Root, Debdrah; (1999) "Çölde Talihsiz Serüvenler: Sömürgeci Kabus Olarak Esirgeyen
Gökyüzü" Oryantalizm, Hegomonya ve Kültürel Fark, Derleyen, Fuat Keyman, Mahmut Mutman, İstanbul
Selim Deringil,(2002) İktidar Sembolleri ve İdeolojisi, Çev, Gül Çağalı Güven, İstanbul.
Stauth, G. Turner, B. S.,(1997) Nietzsche'nin Dansı, Çev. Mehmed Küçük, Ankara
Şirin, İbrahim, Kılıç, Musa; (2006) "*Halil Halid Efendi ve Osmanlı Londra Sefaretine Dair Bir Layiha*", OTAM, Sayı 18.
Şirin, İbrahim; (2009)"*Osmanlı Siyasi Yapısında Dönüşüm Sultandan İnsana, Devletten Ferde, Tebaadan Vatandaşa"* 100. Yılında II. Meşrutiyet Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, İstanbul ,s.95-119.
Tahsin Paşa, (2008) Abdülhamit- Yıldız Hatıraları, Ankara.
Üyepazarcı, Erol;(2008) Korkmayınız Mister Sherlock Holmes, Türkiye'de Polisiye Romanın 125 Yıllık Öyküsü(1881-2006) C I,

GAZETE, KİTAP, TİYATRO KARŞISINDA İMAJINI KORUMAYA ÇALIŞAN SULTAN VE MAİYETİ: SULTAN II ABDÜLHAMİD VE AHMET NERMİ

Özet

Sultan II Abdülhamid, Batı kamuoyunda kendisi ve ülkesini küçük düşüren imajı tersine çevirmek için 1890'lardan itibaren imaj düzeltme faaliyeti içine girdi. Osmanlı ülkesinin modern bir ülke olduğunu, insanlarının da medeni olduklarını göstermeye çabaladı. Diğer taraftan da kötü Osmanlı imajının kaynakları gazete tiyatro ve kitapları sansürleyerek veya ülkeye girişlerini yasaklama yoluna gitti. Biz bu çalışmamızda Sultan'ın neden seyahat kitaplarıyla ilgilendiği ve bazılarını yasakladığını irdeleyeceğiz. Yazı ilki imajını düzeltmeye çalışan Sultan, ikincisi bu düzeltme işinde görevli tercümanlarından Ahmet Nermi ve çevirilerinden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: II. Abdülhamid, Ahmet Nermi, İmaj, Kitap, Gazete

Abstract

NEWSPAPER, BOOKS, THEATER FOR THE PROTECTİON OF EMPLOYEES AGAİNST THE İMAGE, THE SULTAN AND HİS ENTOURAGE: SULTAN ABDULHAMİD II AND AHMET NERMİ

Sultan Abdülhamid II, in order to reverse the image which humiliated himself and his country in the Western public opinion, went into the struggle for the activity of correcting image beginning from 1890s. He strove to prove that Ottoman country was a modern country and her people were civilized. Moreover, he resorted to censor the journals, plays and books which were the sources of the nasty Ottoman image; or to prohibit the introduction of those kind of publications to the country. We are going to investigate in this study why Sultan was interested in the travel books and why he prohibited some of them. This article consists of firstly the Sultan who was trying to correct his image and secondly, Ahmet Nermi, who was in charge of the affair of correction, and his translations.

Keyword: II.Abdülhamid, Ahmet Nermi, İmage, Book, Newspaper